GLORIA SÆCULI GALLIS VINDICATA.

ORATIO HABITA

In Regio Ludovici Magni Collegio Societatis Jesu,

A GABRIELE FRANCISCO LE JAY, Ejuſdem Societatis Sacerdote.

PARISIIS,

Apud Viduam Simonis Benard, viâ San-Jacobæâ, e regione Collegii Ludovici Magni.

M. DCC.

EMINENTISSIMO

ECCLESIÆ PRINCIPI

MARCO DANIELI

DELPHINO,

S. R. E. CARDINALI

EPISCOPO BRIXIANO,

APUD

REGEM CHRISTIANISSIMUM

NUNCIO APOSTOLICO.

ETSI *Gallicæ gentis laudibus addicta eſt hæc Oratio tota*, CARDI-

NALIS EMINENTISSIME, *feciſti tamen aut humanitate, aut etiam æquitate tua, ne peregrinum aliquid tibi videretur. Cur enim extraneos arbitreris Gallos, quos ex animo tuos expertus ſis: quorum ad illuſtrandam gloriam tam honorifica Legatione tua ſplendoris non parum contuleris.*

Erit enimvero unde gratuletur ſibi plurimum Gallia, & illuſtribus faſtis apponat, quod præcipuum Sereniſſimæ ſibique conjunctiſſi-

mæ Reipublicæ decus, eximium nobilitatis Venetæ florem, ſingulare Eccleſiæ Romanæ præſidium ſuo vel tantiſper in ſinu aliquando foverit, æternum humanitatis, elegantiæ, ſinceræ Religionis futurum Gallis exemplum.

Nec erit levius ad Galliæ commendationem momentum iſtud, quod illa præclaro de tuis meritis judicio, & crediti ſibi pignoris ſenſerit pretium, & coronatæ virtuti applauſerit, tam ſincera

geſtientis ubique animi ſignificatione novum purpuræ honorem tibi gratulata.

Quanquam novuſne videri debeat honos ille quo fulges, an non potius mancipatus jampridem DELPHINORUM *familiæ, quam induta toties ſæclis ab anterioribus Ducalis purpura decoravit? Quæ ſacro Purpuratorum Patrum Collegio tot inſignes viros, atque inprimis amantiſſimum tibi patruum dedit, de Religione, de Patria, de Litteris, de Gallia ipſa tam bene me-*

ritum? Quæ tot Heroas protulit, & ſuo & hoſtium ſanguine purpuratos: quos ſpirantes adhuc vel in uno Fratre tuo Turcicæ claſſis nupero debellatore victus etiam Oriens admiratur. Ita eſt innata Delphinæ genti, aut Civilis, aut Chriſtiana, aut Heroïca virtus: Ita virtutis merces quovis tandem modo Delphinæ genti debetur purpura.

Dum Galliæ votis tam feliciter reſpondet Roma, CARDINALIS EMINENTISSIME, *patere ut*

eidem gratabundus ſuffragator accedat,

EMINENTIÆ TUÆ,

Deditiſſimus
GABRIEL FRANCISCUS LE JAY,
e Societate Jeſu.

GLORIA SÆCULI
GALLIS
VINDICATA.

OCCUPAVIT hæc ſemper omnes ætatum omnium populos innata laudis æmulatio, ut rebus præclare geſtis ſæculi quiſque ſui

gloriam ſibi unice vindicaret. Cardinalis Eminentiſſime, Illuſtriſſimi Eccleſiæ Principes, Præſides ampliſſimi, clariſſimi Senatores, viri omnium ordinum ornatiſſimi. Quin & ipſe ſæculorum æternus arbiter ac moderator Deus, qui uti hominum, ita & gentium diſpenſat fata, ſic partiri viſus eſt inter ſingulos ſingularem temporum gloriam, quaſi pro cujuſque laboribus ſuum meritis favorem vellet reſpondere.

Quod ſi certatum fuit unquam acriter apud ingenuos

& natos laudi populos, cui potiſſimum ex omnibus ætatis ſuæ gloria obtingeret; tum certe toto labentis hujus ſæculi decurſu incredibilis quædam laudis cupido æmulos dudum animos novis potentioribuſque ſtimulis inceſſit. Cum enim extiterit, quod peregimus, ſæculum iſtud mira quadam rerum ingentium varietate diſtinctum, prodigiorum ſerie continua ſpectabile, cætera inter omnia veluti unicum, prioribus invidendum ſæculis, vix imitandum poſterioribus; nihil adeo mirum eſt, ſi primas in eo tuliſſe partes, & reliquis toto orbe gen-

tibus præluxiſſe, dulce ac decorum quidpiam, votiſque omnibus dignum videatur.

Ad hunc porro laudis apicem quantumvis arrigant ſeſe, quotquot mundum hunc aſpectabilem gentes incolunt, nec aſpernandam magnorum facinorum copiam ambitioſius oſtentent: eſt tamen illuſtrius aliquid, quod Gallia noſtra ſibi gratuletur: eſt unde partam huic ſæculo gloriam proprio quodam jure ſibi repoſcat.

Abſit autem dicto invidia AUDITORES, neque id a me dictum quis exiſtimet, quaſi debitam illuſtribus cæterarum

gentium factis laudem ereptam velim. Scio nullam eſſe ex ſingulis quæ præteritorum ſæculorum palmam præripere, quin & ad pręſentis gloriam aſpirare non potuiſſet, niſi obvia forte occurriſſet Gallia.

Etſi enim laudem inter & gloriam, uti lucem inter ac radium, neceſſitudinis quædam communio intercedit; ſi tamen ad peritos rerum æſtimatores examen iſtud revocetur; non deerunt, qui vividius neſcio quid in gloria quam in laude deprehendant. Eſt enim laudabilia egiſſe parum, niſi hæc ipſa glorioſe præſtiteris: non habet gloria

unde ſibi ſatisfaciat, niſi vel in laudatiſſimis quibuſque rebus, aut ex fine, aut ex modo ſingulare aliquid ſibi præſcripſerit.

Atque hinc diſcite, Auditores, quo tandem jure totam ſæculi hujus gloriam ſibi vindicet Gallia, quæ ſæculis anterioribus laudatiſſima, iſto demum glorioſa nuncupari ſine invidia poſſit.

Hanc vero gloriam nolite expectare, Auditores, ut vel a politioribus Litteris, vel a præclaris Artibus repetendam velim. Vix eſt in controverſia poſitum, quouſque & Litterarum decus & Artium honos

Gallis auctoribus proceſſerit: ipſa me tacente prædicaret Europa, ſi quid in hac parte patriæ laudibus derogarem. Fecit enimvero æmulatio ſtudiumque exterarum gentium in iis imitandis ſedulo quæcumque proficiſcuntur a nobis, ut conſtare debeat apud omnes; quanti in ea re Gallos æſtiment, quos ut exemplar ſibi proponant, quos & aliquo aſſequi intervallo glorientur. Habet Artes præter ac Litteras longe aliud ex quo ſe commendet Gallia; Religionis ſplendorem dico & Armorum decus: quod utrumque veluti ſuum multo etiam li-

bentius agnoſcit.

Neque hanc ſibi laudem peperiſſe parvo conſtitit vel pugnaciſſimæ Nationi : ſive communes ſibi cum vero numine hoſtes, ſive proprios expugnaret, Religionis æquè ac libertatis vindex. Profligavit novum in morem nova Errorum monſtra, quæ ſinceram fidem aut depravarent, aut deturparent. Fregit non ſemel conjuratos in Galliam Europæ populos, qui addictam ipſi ab omni ævo fortitudinis palmam eripere tentarent. Quibus autem Artibus, dum Dei, aut patriæ honori allaborat, gloriam ſibi quaſi ve-

ctigalem fecerit, intelligite; ſi fas eſt oratori intra anguſtos bipartitæ orationis fines integrum ſæculum coërcere.

Etſi Chriſtianis gentibus commune videtur eſſe Religionis ſtudium; tria ſunt tamen quæ Chriſtianiſſimam Francorum Gentem vel in hoc ipſo Religionis ardore ſecernant à cæteris: ſincerus quidam candor fucique expers, at omni dolo impervius; invictum animi robur, idque dubiis maxime temporibus cedere neſcium; accommoda ingeniis, nec ſui unquam diſſimilis prudentia: quæ tria, I. PARS.

quam verè Gallis arrogem, vos ipſos judices appello, nullius niſi veræ laudis approbatores.

Fuit hæc præteritorum temporum calamitas, ut cum Europam totam infeſtaret Hæreſis, & triſtiſſima ubique furoris ſui veſtigia relinqueret, Galliam ipſam, quanquam gentes inter cæteras aviti cultus longe retinentiſſimam, & nullius Hieronymo teſte monſtri patientem, nec intactam penitus, aut etiam illæſam pateretur. Verum ſi quos peſtiferi contagii ſenſit afflatus Gallica Gens, quam ſincero deinceps ſtudio & inuſtam ab-

ſterſit labem, & Religionis gloriam non apud ſe modo, ſed in populos etiam exteros propagavit.

Repetamus enimvero paulo altius avitæ Religionis in Gallia conditionem, cum extincta Valeſiorum gente, imperii Gallici jus ad Borboniam pertineret. Spectabat rerum ſumma HENRICUM Navarræ Regem, quem innatæ corporis animique dotes, dignum aliunde ſolio effeciſſent. Unum obſtabat tantis virtutibus, Religionis avitæ diſcrimen. Non potuit ſibi temperare, quin erumperet palam ſincerus Religionis ardor quo

flagrabant Galli, & juſtos quodammodo limites prætergrederetur. Nempe augebat metus recens ac luctuoſum Britanniæ fatum, quæ Principis exemplo deteriorem in partem mutata ab avito pioque cultu deſciverat.

Hinc illi, quem fatebantur omnes ſuum, & ardebant totis animis imperare ſibi Principem, nec admiſerunt ultro, nec ſalutare Regem potuere; donec amicam ſibi viciſſim manum præſtarent, & debita Principi, & debita Deo fides.

Neque vero aſperavit Regem optimum benevola vis,

quam non perſuaſerat abalienatio voluntatum, ſed ſincerus Religionis amor pariter ac Principis inſpirabat: non doluit non adulatum ſibi fuiſſe in ea re, quæ nec fraudem nec ſimulationem patitur. Imo nihil tam amicum Religioni veræ fecit ipſius animum, quam expers ille fuci pigmentique candor qui veritatis partus eſt. Non putavit Rex perſpicaciſſimus in tam propenſis erga ſe animis obſtare ſibi quidquam poſſe, præter unicum veri amorem: voluit experiri per ſemet ipſe, quid illa tandem ſaperet Religio, quæ cultores tam ſinceros exhibe-

ret. Ac ſi abjuratis ſemel erroribus, tam fidelis deinceps propoſitique tam tenax HENRICUS fuit; ſi palam & aperte coluit quidquid Religio præcipit atque imperat; ſi ſuum Eccleſiæ Romanæ tam ſolenni pompa devovit obſequium; ſi ſe tam rigidum ejuſdem patronum ac cuſtodem profeſſus eſt; ſi nec amicos agnovit, niſi qui aut perſtitiſſent in avita fide, aut ad meliorem frugem converſi Hæreſim ex animo deteſtarentur: nolite dubitare, AUDITORES, quin æmulandam cenſeret Princeps religioſiſſimus in colenda vera fide ſinceritatem, quam ipſe dudum

in ſuis ſuſpexiſſet.

Neque vero ſuccedentibus deinde temporibus alius Gallorum in Religionem animus extitit; neque viſum quidquam eſt tam feliciter promoviſſe rem Religionis, quam iſthæc in eadem vel colenda vel tuenda ſinceritas. Nam ſi compeſcenda nonnunquam fuit armata manu Hæreſis temeritas, cum juſtos prætergreſſa fines nimium inſoleſceret; ſi committendæ pugnæ cum iis quos ſollicitarat ad Rebellionem: ſi expugnanda Rupellæ propugnacula, in quibus tanquam in portu ſecura tempeſtatis ac procellæ ſibi videbatur: hic

erat unus victoriæ fructus, ſuus ut aris honos, templis majeſtas, ſacris veneratio reſtitueretur. Hæc laborum & effuſi ſanguinis merces ampliſſima, cum pulſa ſuis de ſedibus multos per annos Religio revocaretur in priſtinum; hic apparatus triumphi longe optatiſſimus cenſebatur, quando ſolennibus adeſſe myſteriis ibi licuiſſet, ubi profanus jam diu cultus magno Religionis probro viguerat. Quin & majoris longe erat pretii, reſtitutum Chriſto intra patrios fines oppidulum, quam ereptæ vicinis hoſtibus regiones integræ.

Tum vidiſſes victorem exer-

citum unà cum laureato Principe affuſum genibus ante aras: & dum miniſtri numinis ſupremi ſacris operarentur, commiſſa ibidem piacula cultu ſupplici expiantem. Interim erumpere mixta ſuſpiriis gaudia, & confuſæ gemitibus lætantium populorum voces. Hi nondum obliti pudendæ ſervitutis, quam ſub Hæreſis jugo ſervierant, lamentari ſortem priſtinam; illi reſtitutam cum avita Religione gratari ſibi libertatem. Alii incuſare liberius veterum malorum artifices, alii liberatores ſuos ac vindices oſtentare. Multi prædicare vixiſſe ſe ſatis, qui re-

ſtitutam in antiquum decus Religionem vidiſſent, plures nunc magis vivendum eſſe profiteri, quibus citra metum & offenſionem patriis vivere legibus permitteretur.

Dignum enimvero non hominibus modo, ſed Cælitibus ipſis ſpectaculum; quo tam perculſos legimus, qui Calvinianas partes his temporibus pertinaciùs ſequebantur; ut integræ nonnunquam civitates abjuratis erroribus ſe ſe ad avitam fidem reciperent. Tantum Religioni veræ pondus iſthæc pietatis ſignificatio tam ſincera conciliabat.

Verum non uni Galliæ pro-

fuit ſincerum illud ſtudium Religionis. Teſtem te appello, Germania, quæ Guſtavi magni felicibus armis multa ex parte ſubjecta, Hæretici Principis adhæſura videbaris erroribus, niſi Ludovicus Juſtus Galliæ Rex initum cum Guſtavo fœdus ea lege ſanciviſſet, ne quid detrimenti Catholica Religio pateretur. Cujus pacti cuſtos idem ac vindex tam rigidus extitit, ut cum in armorum tumultu, uti pronum eſt, & victoriæ ferocitate læſam ſe Moguntiæ, & in quibuſdam aliis civitatibus Religio expoſtulaſſet, reſarcire damnum etiam cum fœno-

re, & rem Catholicam tueri alienarum fautor partium Guſtavus cogeretur.

Sed quid ego hæc disjuncta tot annorum ſpatiis repeto tempora; ubi tam recens Gallicæ in eandem Germaniam pietatis beneficium viget? Agite; cum juratus hoſtis Chriſtiani nominis Ottomanus Germaniam ingreſſus eſſet ante annos paucos, cum elatus copiarum multitudine & rerum ex voto fluentium gloria, poſt dejecta Imperii repagula, Imperium ipſum cogitaret; cum Viennæ ad mœnia caſtra metatus, urbem repentino pavore, totum,

quam late patet, Germanicum Imperium ſervitutis metu perculiſſet; quantum in iis anguſtiis adiiſſe diſcrimen videbatur Chriſtiana res, niſi Ludovicus Magnus pro ſincero in eam ſtudio victrices alibi in aliis Germaniæ finibus copias coërcuiſſet, & privatas inimicitias ultro volenſque Religionis gratia depoſuiſſet.

Neque vero fuit hæc unius Ludovici gloria, ut Religionis periculo moveretur: pertinuit ad Gallos omnes eadem ſollicitudo, apud quos neque veterum diſcordiarum ratio, neque apertus facili victoriæ campus pondus ullum habue-

re, donec ſecura tempeſtatis ac procellæ Religio in portu conquieſceret.

Meminiſtis enimvero & poteſtis memorare, AUDITORES, ut nullo vel pacis, vel induciarum interpoſito fœdere, ex alienis ſocios, amicos ex hoſtibus una Religionis cauſa fecerit; ut exorta deinceps inter utramque gentem rerum veluti communione & novo piæ neceſſitudinis vinculo, pavere Galli cum Germanis, dolere cum iiſdem, & vota facere didicerint: ut liberata tandem non tam humanis viribus, quam prope divinitus Vienna, non minor,

ad nos, quam ad ipſos, qui obſidebantur, alacritas, par gaudium, eadem lætitiæ ſeges viſa ſit acceſſiſſe. Adeò pietatis ſtudio cedunt apud Gallos omnia: neque vel ſimultati vel deſiderio gloriæ locus eſt, ubi periclitari Religionis cauſa videri poſſit. Atque utinam, Auditores, idem in ſimili cauſa ſtudium licuiſſet Gallis experiri; & quod impenſum ultro a nobis fuit, id ſaltem memoris animi gratia repenſum lætaremur!

Quid jam ad commendationem Gallici nominis propagatam toto hoc ſæculo loquar in exteras latè barba-

raſque gentes Religionem? Vix innoteſcere cœperat Canadenſis regio, terra infructuoſa ex ſeſe & inops rerum omnium; cujus incolæ vix ſpeciem aliquam formamve humanitatis retinerent: Illuc emicant, erumpunt & volant Galli, hoc uno laborum præmio ut in diſſeminandâ Chriſti fide, & fortiter pati multa, & conſtanter mori contingat. Quod ſi noſtræ Societatis hominibus ſingulari Dei omnipotentis beneficio conceſſum eſt, ut aridum hoc ſolum Apoſtolicis ſudoribus & fuſo ſanguine primi omnium irrigarent, id habuimus deinde

de ſolatii, ut in laboris ſimul & gloriæ partem veniſſe plurimos nobis gratularemur indubitatos Gallicæ ſinceritatis teſtes.

Quid reliquas orbis partes adjiciam? Quid Turciam & vaſtas Aſſyriæ ſolitudines? Quid receſſus Indiæ penitiſſimos? Quid conſecratam Chriſti ipſius veſtigiis, laboribus, ac miraculis Palæſtinam? Quid Siamenſem regionem & immenſum Sinarum Imperium, ubi tanto fidei Chriſtianæ incremento etiamnum hodie Gallorum pietas adlaborat? Adeò dulciſſimæ patriæ, & rerum omnium apud ipſos loco

eſt ſincerus amor Religionis.

At quam invictus idem & cedere neſcius, quoties aut coërcere rebellantis Hæreſis temeritatem, aut perpeti quidpiam Religionis gratia oportuit?

Namque hoc inflammati ſtudio quis memoret, quot olim & quanta virtutis heroïcæ miracula Galli præſtiterint? ut ſæpe cum exigua militum manu florentiſſimas copias fuderint; ut inacceſſas urbes & rebus omnibus ad longam defenſionem inſtructas paucorum dierum ſpatio expugnarint; ut ipſi ſola nonnunquam fortitudine circumſepti, & il-

lius tantum freti præſidio, cujus gratia militabant, validiſſimos exercitus longiori mora infregerint; ut quoties ageretur Religionis cauſa, mortalium alioqui fortiſſimi ſeipſis ſuperiores viderentur?

Mitto expugnatas tantis laboribus in Occitania, aut Aquitania, tam multas hæreticæ perduellionis arces. Sola mihi inſtar omnium teſtis Rupella, cujus pertinacia tot externis freta auxiliis, tot aſſultibus invicta hunc unum habuiſſe fructum viſa eſt, ut conſtantiam Gallorum magnanimitati parem demonſtraret. Felices fortunatique

Calvinianæ pravitatis obſtinati ſectatores, quod neque vi, neque ferro parentes noſtri cenſuerint pervincendam hæreſis contumaciam! Suo jampridem extinctum in ſanguine fatale monſtrum occubuiſſet, nec tantas annis ſuccedentibus ſtrages edidiſſet.

Verum quod facere ſtudioſa pacis uſque & inimica ſanguinis Religio ſancta abhorruit, id aggreſſa ſæpe Hæreſis eſt. Nam ut omittam luctuoſa illa tempora, cum numero, viribus, auctoritate freta ferocius inſoleſceret; cum inſultans Religioni veræ per medias regni civitates graſſa-

retur, Sacerdotum exuviis, populorum ſanguine, provinciarum cladibus & exitio ſatiata: quid non molita eſt recentiſſimis iſtis temporibus vel ſeneſcens ac moriens? Quantas bellorum faces in Galliæ perniciem excitavit? Tamen quo demum exitu, AUDITORES, niſi ut dignos LUDOVICI MAGNI imperio Gallos exhiberet.

Quod enim genus belli vel acrius, vel periculoſius, vel diuturnius majori ipſorum alacritate, patientia, robore aut exceptum fuit, aut ſuſtentatum? Nam cum, uti reipſa erat, ita conſtaret apud om-

nes, non tam rerum Gallicarum æmulatione, quam Religionis invidia bellum hoc fuiſſe ſuſcitatum, & ab ejuſdem extrema ſorte decretorium profligatæ jam Hæreſis fatum dependere; fecit apud Gallos inexpletum, quo flagrabant omnes, Religionis ſtudium, ut neque fœderatos unam in gentem tot populos vererentur; neque fortunarum omnium capitiſque detrectarent periculum; neque exhauſtis diuturniore bello opibus, animis, viribus pax ipſa optanda videretur, niſi hoc pretio ſecura Religionis quies ac tranquillitas redimi debuiſſet.

Nihil ego jam moror, quam acres iidem ac fortes in profligandis novis erroribus extiterint; ſileo refixa in ortu ipſo Fanaticorum veterum commenta in corruptelam morum recens interpolata. At præterire non poſſum, AUDITORES, cum ante annos pæne quinquaginta Calviniana Hæreſis diſſimulata tantiſper, atque ut populis illuderet impunitius ſpecioſo ſanctiſſimi Doctoris nomine palliata prodiiſſet; præterire, inquam, non poſſum, quanta doctrinæ ſanioris æmulatione adverſum hoc novi monſtri genus Galli inſurrexerint:

quot parata in ipſius exitium tela, quaſi ex compoſito diſtricta ſint: quam acriter, quam conſtanter Eccleſiæ Gallicanæ Præſules promptam ejuſdem proſcriptionem apud ſummos Pontifices maturarint.

Ut eodem incenſus ſtudio cœtus ille Doctorum Pariſienſium (quos ad Religionis veræ tutelam ac defenſionem divina Providentia tot abhinc annis toti Galliæ comparavit) ut eodem, inquam, incenſus ſtudio recidenda immiſericorditer ſuo de corpore membra putaverit, quotquot peſtifer venenati monſtri afflatus in-

ceſtaſſet: ut ipſe pro ſua jam tum in Religionem caritate Ludovicus Magnus regiam interpoſuerit auctoritatem, ne qua pars conflati in arce Vaticana fulminis nocentium capita præteriret. Sic ſincerus uſque ac fortis Gallorum amor in Religionem fuit; at idem quam ſingulari prudentia temperatus!

Habet hoc vel ipſe Religionis amor, Auditores, ut quanto ſincerus magis ac fortis eſt, tanto periculoſior eſſe ſoleat, ſi moderatrice ſapientia deſtituatur. Quod ſi fuit in Gallia tempus ullum cum maturiore conſilio regi de-

buit promovendæ Religionis ſtudium, tum profecto fuit, cum Hæreſis ſuo freta robore, contra vim atque impetum ſatis comparata ſibi videbatur, & pactorum jure confiſa nihil a moderantis auctoritate metuebat.

Durum quidem erat veræ pietatis amantibus, quod hæreſis arces haberet ſuas & propugnacula; quod impios ritus ſanctiſſimis myſteriis opponeret; quod haberetur in pretio, & ampliſſimis honoribus defungeretur; quod facinoroſos per ſpem impunitatis partes in ſuas illiceret; quod rerum omnium affluens

copia perſtringeret multorum oculos, & inſidioſa liberalitate aliorum faveret cupiditati, aliorum inopiam ſublevaret.

Tamen ferendum id fuit, Auditores; ut erat Gallia vix dum civilibus emerſa diſcordiis, quas Hæreſis ipſa tanto publicæ quietis ac tranquillitatis detrimento ſuſcitarat; non videbatur eſſe prudentiæ moliri quidquam gravius, unde aſperata rurſum, nondum extinctas bene rebellionis faces accenderet. Hæc erat via mollior, eadem & efficacior; ſi paulatim infringeretur Hæreſis aucto-

ritas : ſi ſubtraherentur illi præſidia quibus nitebatur : ſi ſpoliata ducibus, in quibus confidebat, rudis & imperitæ multitudinis permitteretur arbitrio moderanda.

Atque hoc fuit, quod ſingulari prudentiæ laude præſtitit Henricus Magnus; cum ejuratis ultro Calvinianæ ſectæ erroribus, ſeſe in avitæ Religionis gremium recepit; cum exempli ſui æmulatione principes & anteſignanos hæreticæ factionis eiſdem partibus conciliavit; cum ſincera conſtantique pietatis ſignificatione, quoad vixit, & Religioni, quam erat amplexus,

honorem ac pretium, & Hæreſi, quam deſeruerat, contemptum & deſpicientiam concitavit.

Hinc debilitata plurimum ſuis jam rebus diffidere Hæreſis cœperat: at poſtmodum apponens lucro immaturam junioris Principis ætatem, ſic invaluerat paulatim, ut res novas moliri, & turbas ciere de integro meditaretur. Erat coërcenda inſoleſcentis ſuperba temeritas, aut impunitate ſtatim facta ferocior, miſeras editura ſtrages videbatur.

Senſit hoc ſingularis Ludovici Justi ſapientia; & ad-

juvante ſagaciſſimi, ſi quis unquam extitit, Miniſtri dexteritate, ſic rebellantis faſtum contudit, ſic repreſsit vires, ſic ſpes infregit, ut reſipuerit tandem Hæreſis: hoc ſatis contenta, ſi moribus ſuis ac legibus vivere ſibi permitteretur. Conceſſum id fuit, Auditores, non indulgentia vel præpoſtera benignitate, ſed neceſsitate temporum, quæ curas aliò cogitationeſque diſtraherent.

Tamen nolite dubitare quin grande quidpiam Religionis ergo pro ſua ſapientia moliretur Princeps religioſiſſimus, cum ſeipſe, Populum

& ſuum, totumque Gallicum imperium Deiparæ Virgini tam ſolenni pompa devovit. Intelligebat ſcilicet, quantum hinc ad promovendum Religionis opus præſidii eſſet expectandum.

Neque vero diſtulit longius piiſſimi numinis benignitas comprobare certiſſimo pignore plenum altiſſima prudentia conſilium; cum eodem hoc anno, quo peracta nuncupationis hujus celebritas eſt, expectatus communibus totius Galliæ votis Princeps ille prodierit, cui extinguendæ penitus Hæreſis gloria reſervabatur. Ludovicum

Magnum ſatis intelligitis, Auditores, tam glorioſi operis artificem; verum quam ſingularis ejus enituit, tam in eodem inchoando, quam promovendo, conſummandoque ſapientia!

Erat incredibilis cujuſdam auctoritatis exſcindere penitus ſectæ genus illud, quod ſtabilitum diuturnitate temporis, pactorum fide roboratum, tot edictorum veluti conſignatum ſigillo convaluerat. Id intelligens, ſtuduit hoc unum ante omnia Ludovicus; ut tot rerum miraculis, tot prodigiis facinorum, tam continua regni ad votum

fluentis

fluentis ſerie, quam ſuſpexit univerſus orbis, Majeſtati regiæ pondus ac momentum adderet. Quod ubi ſemel putavit ſe conſecutum; tum ſic aggreſſus eſt fatalem hydram, non ut uno ictu confoderet, ſed ſingula ejus capita alia ex aliis paulatim amputaret.

Florebat Hæreſis olim in Aula, & apud ipſum Principem in pretio, ſuis inde gratiam atque auctoritatem accerſebat; hanc neque domo in ſua, neque inter amicos habere locum LUDOVICUS paſſus eſt. Militabat in caſtris, exercitibus præerat, imperabat in

provinciis, Magiſtratibus in foro defungebatur; hinc dejecta pariter, & omnibus nobilitatis inſignibus ſpoliata, natalibus tenebris damnata eſt. Rem faciebat in commercio & in tractandis pecuniis publicis ampliſſimas nacta facultates, ſuorum inde commodis providebat; pecunias tractare publicas & mercaturam exercere prohibita eſt. Colebat humaniores Artes in ſcholis, & tam puros fontes veneno ſuo inquinabat; poteſtatem illi docendi omnem ſuſtulit LUDOVICUS. Aderant Erroris adminiſtri, qui venenum ſpargerent in vulgus,

nutantes erigerent, firmarent ſtantes, timidos ac diffidentes promiſſis & ſpe fortunæ melioris lactarent; hi vel donis ac largitionibus ad meliores partes traducti, vel obſtinationis in pœnam longius ſummoti ſunt. Reſtabant arces, quo ſe Hæreſis reciperet: Templa dico reſpirantis adhuc factionis propugnacula: Ædes profanas, tot erecta de Catholicis trophæa & victæ Religionis monumenta Ludovicus excidit. Sic per iſta vulnera præludebat Rex ſapientiſſimus ad letalem ictum, quo fatalem hydram percutere, & ipſam arcanis moli-

tionibus & occultas per artes ruinæ ſuæ adlaborantem apertiori jure opprimere meditabatur.

Interim dum tam prudenter Religionis opus LUDOVICUS promovebat, quam laudabilis ubique cernebatur ejuſdem ſapientiæ æmulatio! Quam ſedulus Gallicis in Præſulibus labor, ut quos Eccleſiis præficerent, eos probitas & eruditio commendarent! Quam multa ſurgebant undique pietatis ac doctrinæ Seminaria, in quibus deputandi olim ſacris miniſteriis adoleſcerent, & ad virtutum omnium exercitationem infor-

marentur. Quantus fervebat in Scholis ardor ſtudiorum, quanta religioſis in Familiis ſanctitas morum cum ſacrarum Litterarum cognitione certabat!

Nam ſpectatum erat atque cognitum fatali priorum temporum experientia, unde mali labes, & tanta Religionis corruptela profecta eſſet; ac ſi tam inſtructus olim bonis Artibus, tam incorruptus, quam nunc eſt, Gallicanus Clerus extitiſſet; nunquam profecto tot monſtruoſa Errorum portenta fidem inveniſſent.

Et ipſi Legum vindices,

Æquitatis arbitri, ſapientiſſimi Juris utriuſque moderatores, quam diligenter, quam provide conſulebant; ut quæcumque Religionis in gratiam ſancirentur a Religioſiſſimo Principe, ſuum hæc ubique pondus atque auctoritatem nanciſcerentur! Quam ferebant ultro reſcindi ſuo de corpore, qui invitis ipſis ac ſemper reclamantibus in auguſtiſſimum Ordinem irrepſerant! Quanta geſtientium animorum ſignificatione viderunt refigi tandem, reſcindi, abrogari decretis melioribus; extorta olim ab Hæreſi per vim ac nefas edicta illa, quæ

nec admiſſa fuerant unquam, nec in Acta Senatus relata, niſi conteſtatum prius fuiſſet ab univerſis Patribus, interpoſita prudenter iſta clauſula, quidquid concederetur Hæreticis, id neceſſitati temporum condonari, donec aliter provideretur!

Quam ſinceris toties fori plauſibus Chriſtianiſſimo Regi acclamatum, quam ſolennes eidem Senatus ampliſſimi nomine habitæ gratulationes: quod cunctis Imperii Gallici finibus Errorum monſtra, in Religionis Regnique perniciem nata proſcripſiſſet! Ita ut Senatores ampliſſimi non

jam ſe tantum, aut forenſis Eloquentiæ reſtauratores egregios, aut legum ipſarum ſagaciſſimos emendatores, ſed Religionis ipſius vindices atque aſſertores fuiſſe gloriari poſſint.

His adjuta præſidiis tam feliciter Religio crevit in Gallia, & tantum decus defenſoribus ſuis atque propagatoribus toto hoc ſæculo concitavit. Laus hæc Gallorum prima, AUDITORES, jam quanta floruerint Armorum gloria, altera Orationis parte cognoſcite.

Quo-

Quo fieri Gallorum fato dicam, AUDITORES, ut cum ſuaviſſimam gentes inter cæteras & minime amicam contentionis indolem nacti videantur; graviſſimos tamen omni temporum ſerie adverſarios habuerint. An quod vicini populi importunam dominationis avidæ quâ tenebantur moram in Gallis experti, ſuſcipere nobiſcum inimicitias, quam refrænare ambitionem maluerint? An quod conſpicua in ſocios & in amicos fide pulcrum ſemper duximus partiri cum ipſis labores ac pericula? An quod denique rerum a nobis geſta- II. PARS.

rum gloria ſic perſtrinxit æmulorum oculos, ut quos illi non poterant aſſequi, eoſdem ſaltem laceſſere atque impugnare obſtinarent?

Ut ut eſt, abſit ut queramur factum, aut infectum velimus eſſe, AUDITORES. Quanto major exarſit in nos vis hoſtium, tanto ampliorem nobis gloriæ ſegetem ſuffecit. Atque ut fuit hujus ſæculi fatum, ut nunquam videatur acrius oppugnata fuiſſe virtus Gallica; ita nunquam patuit illuſtrius, quanta armorum laude cæteris gentibus eadem antecelleret.

Ecquando enim vel bella-

tum apud Gallos tam ſolerter, vel certatum tam glorioſe, vel vincere contigit tam feliciter? Sic ut hoſtium numerus ſolertiam acueret, robur ac ferocitas ſtimularet virtutem, pertinacia plures ac lætiores triumphos adornaret. Quæ ſi omnia delibare tantum ac perſtringere curſim videar, date veniam, AUDITORES, & nimia rerum copia laborantem adjuvate.

Agite, repetite mecum prima ſæculi hujus tempora, AUDITORES, & quæ vel vidiſtis ipſi, vel didiciſtis a parentibus, in memoriam revocate. Vix civilibus emer-

ſiſſe diſcordiis videri poterat Gallia, & HENRICI MAGNI cum pacata laboribus, tum LUDOVICI JUSTI conſilio ſapienter adminiſtrata, beatæ pacis munus & optatum jamdiu tranquillitatis otium guſtare cœperat; cum novi hoſtes inſurgere denuo, quorum non tam aperta vi coërceret impetus, quam ſingulari prudentia occultas artes declinaret.

Hinc enim ſolidioris avida gloriæ domus illa, Gallicæ gentis nuper æmula, quæ vel ipſis totius Europæ finibus cogitationes vix metiretur ſuas; erat perpetuis veluti in ſpeculis unde rimaretur in Gal-

liam aditum, & quem in noſtra fortitudine conſiliis ſuis obicem ſentiebat, hunc vel perrumperet aperto marte, vel occulto aſtu felicius ſuperaret. Inde longioris otii pertæſus Britannus, qui necdum abjecerat ſpem omnem recuperandi partem illam Galliæ quam olim occupaviſſet, præſtolabatur occaſionem commodam; ſi forte veteres diſcordiæ & inteſtini apud Gallos tumultus renaſcerentur.

Adfuit tandem utriſque tempus illud quod concupierant, & parandæ gloriæ ut exiſtimabant illi, peropportunum. Scilicet nondum ex-

tinctas bene in ulteriore Gallia rebellionis faces Hæreſis ſuſcitarat, exciverat populos ad arma, & ſervitii impatiens jugum excutere velle videbatur.

Tum enimvero concipere ſpes novas Iberi Principes: & quos concordes vix poſſent, occupatos civilibus diſcordiis Gallos adoriri. Mox & opem Gallicis factionibus, quam vellent, Britannus ultro polliceri & inſtruere claſſem illam formidabilem, quæ noſtris toties non ſine gravi jactura pulſa litoribus in patrios fines remeavit.

Vidit pro ſua ſapientia im-

minentem Galliæ procellam Ludovicus, qui inteſtinos in Regno motus dum comprimit, ſic eluſit exterorum inſidias, ut in ipſos belli vim omnem derivaret: & quibus petebatur artibus, eiſdem in adverſarios uteretur. Nam ſuſcitatus hoc ipſo tempore in Germaniæ caput Palatinus Comes Fredericus graves ac multas ciere turbas, conciliare partibus ſuis Germaniæ Principum gratiam, repetitis adverſarios afficere cladibus, & Bohemiæ Regnum, cui Ferdinandus Imperator inhiabat, reluctante eo necquicquam, occupare.

Mox interjecto paucorum annorum ſpatio, quantas eidem Germaniæ clades attulit fretus Gallicis opibus ac copiis Guſtavus, quam multas expugnavit urbes, quot in ſuam ditionem provincias redegit? Senſere demum hoſtes libertatis publicæ, quid ſuæ ſibi artes profuiſſent, & in reſarciendis propriis cladibus occupati, hoc ſtuduere deinceps unum, ut ſe ipſi a ſervitute vindicarent.

Et tu infelix Britannia, cruenti poſtmodum belli theatrum, & in mutuas nobis ipſis dolentibus acta cædes funeſtum toti orbi dediſti ſpecta-

culum: & quam afferre nobis cogitabas, eandem ipſa cladem accepiſti.

Quod ſi his temporibus amiſſum in Richelio tutelarem Genium luxit Gallia, quem promovendis rebus Gallicis natum toties ſenſerat, mox habuit, unde deſiderium leniret ſuum, experta in HENRICO CONDÆO, quo uſque ſpectata excelſi conſilii ſapientia: in ENGUINEO, quo uſque invictus virtutis heroïcæ vigor poſſet pertingere.

Sed jam me rapiunt ad ſe ſe glorioſa LUDOVICI MAGNI tempora, & multiplex bellicis in rebus Gallicæ ſub Rege

tanto ſolertiæ monumentum ſufficiunt. Meminiſtis, AUDITORES, quantam Galliæ in perniciem conflatum ante annos viginti quinque triplicis potentiæ fœdus coaluiſſet? Verum ut diſturbatum illud brevi una Principis ſapientiſſimi prudentia concidit! Emendata ſcilicet, ut merebatur, & damnata ſolvendis fatalis belli ſumptibus Batavia fœdus abjecit inviſum, & ſuo a cæteris divortio totum conjurationis vinculum diſſolvit.

Revocate etiam animo celeberrimæ illius Expeditionis memoriam, quæ tanta rebus noſtris commoda, & peren-

nem Fabio Gallico ſingularis in bello prudentiæ famam peperit. Conflabatur ex collectis totius Germaniæ viribus formidabilis exercitus, erupturus jamjam per Campaniam, qua parte defenſa minus Gallia videbatur. Quippe profectus in Flandriam novos ad triumphos cum lectiſſimo Gallicæ nobilitatis robore LUDOVICUS, inſtructum exiguis copiis TURENNIUM cuſtodiendis Germaniæ finibus reliquerat.

At non latuit Ducem ſagaciſſimum quid hoſtes minitarentur; ſed progreſſus ipſe in penitiores Germaniæ receſſus, antequam illi conveniſ-

ſent, diu multumque victitas hoſtium impenſis. Mox factus certior adornatum tandem eſſe hoſtilem exercitum, ita regreditur per eandem viam, quam veniens intactam eſſe voluerat a militum injuria, ut circumjacentes late terras populetur, & ad ſingula pæne veſtigia aut tranſiliendas foſſas, aut diruendos aggeres, aut expugnanda propugnacula conſecuturis jam jam hoſtibus relinquat. Neque vero ſua ſpes fefellit Turennium; nam ſuperveniens hoſtilis exercitus cum deſolatam ubique regionem, & perpetuos inter eundum obices

inveniſſet, partim conſumptus fame, partim longiori mora fractus, amplam nobis vix aut dato aut accepto vulnere victoriam aperuit.

Et in iſto tam diuturni belli diſcrimine, quod extremum Gallicis rebus exitium allaturum jactabatur, putatis futurum fuiſſe ut eo defungeremur tam feliciter, aut etiam fœderatis Europæ viribus pares inveniremur, niſi ſolertia fortitudinem adjuviſſet?

At quoniam Ludovici Magni provida mens locorum ubicumque præſens & attenta ſemper hoc præcave-

bat, ut Galli proceſſiſſent in aciem, antequam hoſtes de profectione cogitaſſent; ut parati forent ipſi ad conſerendas manus, priuſquam illis metari caſtra contigiſſet; ut jam urbes obſidione premerent, cum nec obſidendas illi ſuſpicarentur: ut recentes locis in omnibus, integras ac vigentes copias ſufficerent, feſſas illi objicerent, fractas viribus & exhauſtas: ut uſque faveret ipſis locorum opportunitas, cùm illi deteriore ſemper loco poſiti invenirentur; quid adeo mirum eſt, ſi nihil aliud promoverit tam pertinax conjurantium in Gallos

multitudo, quam ut illuſtriorem ipſis triumphorum ſegetem adornaret?

Huc adjice tam actuoſam in Gallis, tam repentinam caſtrorum celeritatem, ut hoſtium conſilia, molitiones, inſidias ſemper eluderent: tam indefeſſum in peragendo multas disjunctaſque exiguo tempore Europæ partes laborem, ut non una gens, ſed multiplex & quaſi de integro procreata videretur: tam altam tamque imperviam apud ipſos arcani religionem, ut quo tempore meditata dudum peragebantur conſilia, eodem fuiſſe ſuſcepta putarentur.

Mitto jam dicere quam peritos, quam ſolertes Gallia protulerit rei bellicæ artifices & architectos: quam faciles ac compendioſæ initæ fuerint ad expugnationes urbium viæ: quantus in caſtris vigeat ordo diſciplinæ, quanta apud omnes ſcientia rei militaris; quam vel hoſtes ipſi ita ſtupuerunt interdum, ut in ſingulis militibus Duces totidem, in Ducibus totidem Imperatores venerarentur. Sic, Regum Maxime, cæleſtis illius ſapientiæ, quam ſingulari ſuperum munere nactus es, partem aliquam diffundis in tuos; neque quiſquam eſt, qui

qui ad luminis tanti ſplendorem non colluſtretur.

Quod ſi conſilio & rei bellicæ ſolertia adeo præſtitere Galli cæteris gentibus; quanto ſuperiores virtute & facinorum illuſtrium gloria fuiſſe dicendi ſunt? Tam diu eſt ex quo addictam ſibi fortitudinis laudem Gallia vindicat; ut Gallum eſſe idem omnino ſit, ac eſſe fortem: vixque jam Heroës noſtri ab ea prædicari ſe parte ſuſtineant, quam imis pariter ac ſummis communem eſſe fateantur.

Enimvero quem e Gallis tandem deficeret animus in adeundis periculis, qui in

ipſis Regii Sanguinis Principibus egregios animæ magnæ prodigos ac contemptores agnoſcat? Eſſet aliquis lentus ac reſes, cum aut ſuſtinendus, aut laceſſendus hoſtis eſt, qui CONTIACUM aut BORBONIUM viderit ad Stinkercam medias inter neces imperterritos & redivivam in ſe CONDÆI MAGNI virtutem attonitis hoſtibus exhibentes? Qui conſpexerit olim ENGUINEUM aut Limburgi mœnia perrumpentem, aut dejectum ab equo ſuffoſſo parentem dum ad Seneffum relevat, oppoſitu corporis igneos globulos tam caro capiti defen-

dentem? Qui PHILIPPUM meminerit ad Caſellam ſic oblitum periculi, ut dum victum hoſtem urget acrius, multis hinc atque hinc ictibus peteretur, vixque id ad aliquam fortitudinis laudem pertinere exiſtimaret? Qui ſpem Regni dulciſſimam, præſidium Galliæ, Populorum amores Delphinum obſtupuerit, vel cum in Germania laceſſeret hoſtes in propugnaculis, vel cum erumpentibus undequaque æratis glandibus Philippoburgum expugnaret? Qui denique LUDOVICUM ipſum, unde Gallici Imperii ſecuritas, gloria, ſalus depen-

dent, non ſine gravi trepidatione ſuſpexerit toties graviſſima volantis undique plumbi diſcrimina erecto vultu deſpicientem?

Unum eſt quod verear, AUDITORES, ne illuſtriora pleraque fortitudinis Gallicæ exempla, quæ ſunt edita paſſim toto hoc ſæculo ſplendidius, quam magnifice decantata, vix edi potuiſſe olim exiſtimentur, & quam fabuloſis pæne Heroïbus fidem hodie denegamus, eandem Gallorum facinoribus denegandam nepotes noſtri arbitrentur.

Nam ſi Græcia ſua mendax in hiſtoria viſa eſt, cum

ſtratum pontibus Helleſpontum narrat a Xerxe, & Abydo Seſton admotam: an veraciores Galli ſuis in Annalibus videbuntur, cum impoſitum a LUDVICO JUSTO referent Oceano frænum, & properantem obſeſſæ urbi claſſem hoſtium injecta medios in fluctus mole fuiſſe compreſſam, niſi ſuperſtites adhuc ſuperbi illius operis reliquiæ fidem vel ab invita poſteritate extorqueant?

Quod vero de junioris Alexandri victoriis produnt hiſtoriarum monumenta, id ſi vix ac ne vix quidem creditur non oblitum aliquo adu-

lationis fuco; num æquius olim ſibi perſuadebunt qui legent, primum hoc fuiſſe CONDÆI MAGNI in re bellica ſpecimen, ut retunderet collectas Iberiæ vires; eundem vix aſſecutum annos unum & viginti decretoriis præliis extitiſſe ſexies victorem; & cum in una urbe capienda Græciæ totius Heroës decem annos olim contriviſſent, novum Heroa Gallicum uno anno urbes decem fortiſſimas expugnaſſe?

Ubi vero ventum fuerit ad illa virtutis Heroïcæ prodigia quibus fœtam LUDOVICI MAGNI hiſtoriam admiramur:

cum narrabitur tranatos a Gallis rapidiſſimos fluminis Rheni vortices, dum hinc accenderet animos invicti Regis præſentia, inde facinus ſpectaret hoſtis ex adverſo litore, & ærata circum undique grando perplueret; quantus erit poſteritatis ſtupor, quanta admiratio? quæ collatis inter ſe ætatibus noverit, idem a Romanis Heroïbus ſuſceptum toties & irrito ſemper conatu fuiſſe pertentatum.

Jam cum urbes quatuor & quadraginta uno menſe occupatas; Sequanorum fines trium hebdomadarum ſpatio Gallicæ ditioni adjectos; con-

jurantes mutuum in fœdus Bataviam, Iberiam, Germaniam acciſas feliciter & ad unius pacis amorem adductas; cum per aſperas hiemes, per madida luto & corrupta imbribus loca, ſpectantibus florentiſſimis exercitibus, hæc aggreſſos fuiſſe Gallos, disjeciſſe, occupaſſe, quæ conditionem ut vincerentur non habebant: cum victores ubique, ubique triumphantes; victos nuſpiam, nuſpiam infractos ætates venturæ intelligent; an non adſcita de veteribus fabulis plurima vel ſuſpicabuntur, vel felices certe Gallos prædicabunt, qui-

bus

bus ab invicto imperantis robore virtus eadem, pares animi afflarentur.

Quid enim tam inſolens, tam incredibile veteres hiſtoriæ proferant, quod ſternere viam poſſit vel ad iſta, vel ad reliqua Gallicæ fortitudinis miracula aut ſuſpicienda minus, aut proniori fide excipienda? Scrutamini per me licet reconditiores totius antiquitatis latebras; excutite diligenter ætatum, locorum, nationumque omnium monumenta: revocate in memoriam celebrata magnificentius Poëtarum commentis ac fabulis ſæcula: prodibit, credo, ex

illa caligine temporum, ex illa totius vetuſtatis ſerie exurget populus aliquis, in quem hoſtis tam multiplex, tam potens, tanta animorum contentione, tam diu, tam pertinaciter, terra marique conjurarit? qui ſibi relictus uni, ſuis fretus unis viribus, contra vim ſimul ac dolos habuerit dimicandum? cujus in ſolo nulla pars quæ non impeteretur, & exitio deſignata non foret?

In iis rerum anguſtiis quis tandem exerendæ virtuti Gallicæ locus relinquebatur? quæ ſpes parandæ ſplendidis quibuſdam facinoribus gloriæ af-

fulgebat? quo pacto laceſſendus & urgendus hoſtis, qui a fronte, a tergo, ab utroque latere ſuſtinendus incumberet? An non actum iri ſatis belle cum Gallica gente videbatur, ſi nihil partæ olim in bello gloriæ deperderet? ſi totius Europæ formidabilem impetum cum aliqua defenſionis laude ſuſtineret?

Nempe hoc ſibi Galli vindicent aut agnoſcant ſuum, quod illuſtriori gloria vacaverit. Illos aut difficultas operis, aut numerus hoſtium, aut periculi magnitudo deterreat, qui felicibus LUDOVICI MAGNI temporibus procreati

continua fatorum experientia didicerint, ſub tanti Regis auſpiciis pugnare; idem eſſe ac vincere.

Senſit enimvero Europa tota quibuſcum ſibi res foret Vidit laceſſentes ultro, qui oppugnandi cenſebantur: victores ſemper triumphanteſque obſtupuit, quorum certam ad perniciem tanto cum apparatu advolarat. Sed iſta, video, pertinent ad Gallorum felicitatem, quæ ipſorum in conſulendo ſolertiam, fortitudinem in agendo conſecuta eſt.

Etſi non eſt rerum illarum felicitas, quam præſtare quiſ-

quam de ſe ipſo poſſit, neque culpandus videtur ille, cui ſucceſſerit minus feliciter, ſi nec in deliberando prudentia, nec animus in exequendo defuerint: tamen eſt hæc perverſitas, dicam, an fatalis error multorum, ut ex eventu ſolo res æſtiment, neque prudentem quemquam fuiſſe putent aut fortem, qui fortunatus idem non extiterit. Abſit, AUDITORES, ut tam prava quorumdam hominum opinione abuti velim ad gentis Gallicæ prædicationem; aut collaudandos putem Gallos a felici rerum ſuarum exitu, niſi maturitate

conſilii atque virtutis præſtantia, quod jam confectum a nobis eſt, fortunam ſervire ſibi vel repugnantem, & ſuis addictam ſignis famulari coëgiſſent.

Ecqua porro natio eſt tam confidens ſui, tam ambitioſa votis in ſuis, quæ a Superis tot ac tantas res audeat optare, quot & quantas Superi ad Gallos detulerunt?

Mirabatur olim Princeps Trojanus cum delatus tempeſtate fuiſſet in Africam, ſuaſque & ſuorum pugnas ad Trojam in tabulis depictas oculis perlegeret; mirabatur, inquam, tam longe propaga-

tam fuiſſe rerum a ſe geſtarum famam, & converſus ad ſocios, mœrorem inter & gaudium exclamabat; *Quæ regio in terris noſtri non plena laboris !*

Quanto id æquius ac glorioſius prædicari de gente Gallica poteſt, AUDITORES? Nam quæ plaga tandem, quæ pars in hoc orbe univerſo, quám Galli vel non illuſtraverint laboribus ſuis ac triumphis, vel nominis ſui fama non impleverint?

Teſtis eſt Flandria, cujus partem longe optimam ditioni ſuæ adjectam Galli gloriantur. Teſtis eſt Batavia, quam oblitam fidei & obſequii pa-

rum memorem trium provinciarum & quadraginta urbium expugnatione emendarunt. Teſtis eſt Iberia, quam in fines Galliæ longe lateque graſſantem multiplici victoria repreſſerunt. Teſtis eſt Burgundia Sequanorum, quam ſemel atque iterum occupatam ſui juris fecerunt, & extinctis veteribus odiis cum altera Burgundia conjunxerunt. Teſtis eſt Germania, quam ab utroque Rheni latere felicibus armis domitam expugnarunt. Teſtis eſt Hungaria, quam victis ad Arabonem Ottomanis, ab infami ſervitute defenderunt. Teſtis eſt Alſacia, quam æter-

no fœdere Gallico Imperio mancipatam ab Hæreſis dominatione ad avitam Religionem traduxerunt. Teſtis eſt Suecia, quam in Gallica ſocietate conſtantem ab æmulorum injuria vindicarunt. Teſtis eſt Britannia, quam utrique Oceano dominantem ingenti clade toties affecerunt.

Teſtes vero jam omnes oræ, atque omnes exteræ gentes ac nationes; denique maria omnia, cum univerſa, tum in ſingulis oris omnes ſinus atque portus.

Nam quid dicam Tripolim in Syria; quid in Africa Tunetum & Algerium globis

igniferis attrita? Quid memorem exſcenſione facta Genuam incenſam caſtigatamque, & ad culpam eluendam primores urbis Lutetiam acceſſitos? Quid definitam loquar Imperii Gallici & Turcici æqualitatem, & dum natio illa reliquos populos inſolentius deſpicit, parem inter ſedendum honorem Oratori Gallico & ſupremo Viſiri delatum? Quid adjiciam accitos longius Gallici nominis fama ex Siamenſi regno Oratores, & ad contemplandam propius Ludovici Magni gloriam impulſos?

Hæc ſunt illuſtria rerum à-

Gallis toto hoc ſæculo feliciter geſtarum monumenta : quæ ſi perluſtrare curioſius quis velit, excurrat ille tantiſper in Galliæ limites; & quam feliciter fuerint propagati, ex quo rerum habenas Domus Borbonia moderatur, ſecum expendat.

Hic, ubi Picardiæ finibus Gallia terminabatur, eandem video provinciam ultra Atrebatenſem, & totum Flandriæ Comitatum longe propagatam. Illic Campaniam habebat olim pro repagulis; nunc Alſacia, quam longa eſt, & continua Rheni fluminis ripa continetur. Inde offerebat ſe-

ſe Burgundia, quæ nullis olim munita aggeribus, nullis propugnaculis defenſa latus apertum hoſtibus objiciebat; hodie Sequanorum finibus, & arcibus circumvallata fortiſſimis defenditur. Sic provinciæ Lugdunenſi Sebuſianus ager adjectus, Occitaniam Ruſcinonenſis regio protegit ac tutatur. Ac ſi reliquis à lateribus protenſa ulterius Gallia non cernitur, cogitet ille, quiſquis eſt, AUDITORES, nihil ab ea parte præter maria vel perpetuos montes Gallicæ virtuti fuiſſe objectos.

Mox ad reliqua victoriarum noſtrarum trophæa &

perilluſtres reliquias oculos advertat. Obſervet idem ſedulo urbium multitudinem, varietatem caſtrorum, propugnaculorum robur, quæ ad tutandos ſecundi Martis fructus proviſa ſunt; numeret, ſi poteſt, quot erepta domitis per tot annos hoſtibus tormenta bellica noſtris jam tegendis mœnibus inſerviant; agnoſcat & perlegat in ſingulis varia variorum populorum, & nomina, & ſtemmata. Ingrediatur ſingularum arcium civitatumque Armamentaria, & enſes, loricas, ſcuta, galeas, aliaque, id genus, triumphorum noſtro-

rum monumenta admiretur. Suſpiciat appenſa templorum tholis, & diſtincta tot Principum, tot Regum, tot Provinciarum Regnorumque inſignibus vexilla.

Hæc porro ſunt ejuſmodi, AUDITORES, ut ſi vel taceant Annales hujus ſæculi, vel ſi magnitudo novitaſque facinorum ægre fidem inveniant, iis tamen minime liceat obrectare. Quamobrem ſi cui populo parta toto hoc ſæculo bellicis rebus gloria primas deferre debeat, quis dubitet eaſdem Gallis vindicare, quos armorum ſolertia, virtute ac felicitate con-

ſtat cæteris tantopere nationibus præſtitiſſe?

Hunc aſſecuta dignitatis apicem Gallia, quid aliud vel poſtulandum deinceps a ſupremo Numine, vel etiam optandum habeat, niſi ut venturis deinde ſæculis, cum aſſurgere altius non poſſe videatur, in hoc faſtigio gloriæ collocata ſic perſeveret, ut ſuis exemplo, exteris admirationi, utriſque magno cum Religionis, tum fortitudinis documento ſit?

Quanquam confide, Gallia, ecce uberioris etiam incrementi ſpem tibi novam eandemque certam ſufficit

ſingularis illa, quæ Principum noſtrorum ac regni Gallici fatis invigilat Providentia. Has illi debemus immortales gratias, quod clariſſima Imperii noſtri lumina non uni tantum ſæculo oſtentarit; & quos majore, ut ſic loquar, labore efformaverat, eoſdem ſingulari quadam voluptate pluribus ſæculis commodaret. Ita Clodovæum, ita Carolum Magnum, ita Philippum Auguſtum, ita Henricum Magnum, viros pluribus dignos ſæculis, non uni ſæculo voluit eſſe ſuperſtites. Ita & Virum immortalitati natum Ludovicum Magnum ætatis

jam

jam hujus gloriam, alteri etiam ætati incolumem reſervat.

Fortunatum omni ex parte Parentem, qui dignum ſe nactus ſit Filium & præclaris tot ſuis dotibus imitandis parem: quem tam ſplendida virtutum exempla non terreant, ſed incendant! Feliciorem Avum, qui in tanto Nepotum numero, tanquam totidem in ſpeculis fidam ſui imaginem poſſit contemplari! Feliciſſimam Galliam, quæ in hoc ſæculi renaſcentis aditu, duraturæ felicitatis tot obſides, tot perpetuandæ gloriæ certa pignora ſibi gratuletur.

Nam quid illa ſibi jam non adpromittat ex lætiſſima juniorum Principum copia, qui ipſius in ſinu tam feliciter adoleſcunt? Quo illi non promovebunt apud te, o Gallia, Religionis gloriam; qui tam altos in ætate tam tenera de Religione ſenſus imbiberunt? quibus de penitiſſimis rerum ſacrarum myſteriis nihil latet? quos in obeundis divini cultus officiis tam pios, tam Religioſos admiramur?

Quod ſi rerum tuarum ſplendor, aut mala vicinorum æmulatio novos tibi hoſtes ſuſcitabunt, qui beatam illam, qua nunc frueris, tran-

quillitatem ac pacem olim interturbent; quanta partæ jam bellicis rebus gloriæ ſeges accedet ab eiſdem Heroïbus; quos invicti Parentis & Avi tot imitanda prodigia acrioribus ſtimulis accendunt. Dedit jam ad Compendienſa caſtra tuæ in bello ſolertiæ virtutiſque ſpecimen, quem provida felicitatis tuæ fata tibi Principem olim deſtinant, ſereniſſimus Burgundiæ Dux; & vel ex ludicra umbratilique palæſtra facere conjecturam debuiſti, quantus in veris crudioribuſque pugnis, cum erit tempus, futurus ſit.

Neque tu vero tam ſtudio-

ſa bonorum Artium, o Gallia, leve præſidium invenies in Auguſtis Fratribus, qui politioribus exculti Litteris, & earum pretium norunt, eaſdemque promovendæ regnorum gloriæ pariter ac felicitati natas didicere.

Nihil igitur ſupereſt ultra tibi quod precemur, o Gallia, niſi ut Avum, Parentem, Nepotes longos per annos videre incolumes poſſis. Sic erit, o Deus Immortalis; & quæ facimus vota pro felicitate Domus Auguſtæ, ultro exaudies. Agitur gloria tua, agitur dilectiſſimi tibi populi ſalus, ut quos ad Religionis tutelam,

ad præſidium Galliæ procreaſti, in iiſdem tuendis conſervandiſque, tuis ipſius beneficiis faveas; & hanc tantam SPEM NOVI SÆCULI ratam habere velis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO.EMANUELE

D I X I

